

بقلم: آقای ع. محمودی بختیاری

بقیه از شماره قبل

چلیپا یا نشان آریائی

دوپیگه در کتاب «ایران در شرق قدیم» نوشته هر تسفلد گراور شده که نشان چلیپا بر آنها خودنمایی میکند.

ایلیف در گفتار خود درباره «ایران و دنیای قدیم» در کتاب «میراث ایران رویه ۲۷ فصل یکم» چنین نوشته: در هزارساله دوم پیش از میلاد تندیس های برنزی جانوران و تندیسهای زمخت آدمی که میان مردم شناخته به برنزرستان است آغاز میشود.

روی برخی از این تندیس های دوران سنگ مانند آنهائیکه از دهکده بی در پرسپولیس بدست آمده نشان صلیب شکسته (سواستیکه) یافت شده که شاید نخستین مورد پیدایش این نشان باشد و چنان سودبری ناشایسته در این اواخر سرنوشت آن بود (اشاره بهیتر میکند)

در اینجا باید یاد آور شوم که واژه (سواستیکا، یا سواستیکه ریخت سانسکریت واژه چلیپا میباشد که در اوستا (هواستیکه) میشود و از سه تیکه (هو-استی-کا) درست شده و رویه مرفته بمعنی هستی خوب یا نشان هستی بهتر میباشد و آنرا بگونه نمودار یا نمونه و تندیس هستی خوب زیور بخش ساختمانها میکردند و یا بگونه آرایه و زیوری که زنان بخود میآویختند بکار می رفت که نمونه هایی از آنرا خواهیم دید،

با اینهمه کسی نمیخواست باور کند که خاستگاه همه این نشانهای آریائی ایران است.

باری این گفتار آرام ماند تا چندی پیش که جام زرین در کاوشهای حسنلو بدست آمد و این جام در موزه ایران باستان بنمایش گذارده شد.

یکروز ما برای دیدن آن جام بموزه رفتیم و در گنجینه شماره ۱ جائیکه بانویی از روی آن جام نقاشی میکرد بپرسی در پیرامون آن پرداختیم. نخستین چیزیکه نگاه ما را بخود دوخت نشان چلیپائی بود که بر کپل گاو یا شیری که ارابه را را میکشید نگار شده بود (آن نشان بگونه پیکری از این نشان بود).

این بر خورد انگیزه‌یی شد که هم بخواهش دوستان و هم برای روشن شدن معنی و چگونگی این نشان بنوشتن این گفتار دست زد، اینک برای آشکار شدن پیشینه و خاستگاه این پیکره نکته های زیر را از نظر خوانندگان ارجمند بگذرانم:

۱ در ادبیات فارسی بسیاری چیزها مانند گل و بلبل و سرو و سوسن و سنبل و نرگس... و زنار و دلق و خر قه و مانند آنها جای ویژه ای یافته و یکی از این نمونه های ویژه چلیپاست که زلف یار را بدان مانند میسازند و نمو های فراوان هست که من بچند نمونه آن بسنده میکنم:

خم خم و چین چین شکن شکن سر زلفش
کرده ز هر سو روانه شکل چلیپا
روی سفیدش برادر همه گردون

موی سیاهش پسر عم شب یلدا

ایضا

بکنشت و بکیسا و بقرآن سو گند

بچلیپای سر و زلف عزیزان سو گند...

۲ - نشان چلیپا چنانکه گفته شد بر کپل شیر یا گاوی که ارابه را میکشند و روی جام زرین حسنلو نگار شده دیده میشود در باره پیشینه این جام نظری گوناگون

برخی گویند این جام در ۲۵۰۰ سال پیش ساخته شده . و نظریات گوناگون دیگری در همین حدود هست ولی :

نگارنده را بر این تاریخ باور کامل نیست و گمان میکنم که این جام سالها پیش از زمان هخامنشیان ساخته شده است و ساختهها و دستبردهای دوره هخامنشی دنباله و نموداری از ساختهها و دستبردها و اثرهای آن زمان باشد .

۳ - در کتاب «ایران در شرق قدیم» نوشته هر تسفلد دو پیکره گراور شده که نشان چلیپا بر آنها دیده میشود و نمونه هائی از آن تندیسها که هر تسفلد گراور کرده در موزه ایران باستان هست .

۴ - چلیپا در آثار بسیار کهنی بفروانی دیده میشود و بویژه پیش از اسلام این نشان را نماینده رسائی و تندیس نیکی و نمودار هستی خوب میدانسته و آنرا بگونه آرایه بکار میبردند بدینگونه که زنان ایران چلیپا یا زولیبهای که از زر یا سیم ساخته شده بود بگونه گلوبند و سینه زین بگردن میآویختند و یا مانند گل بسینه میزدند امروز هم از اینگونه آرایهها در میان زنان زرتشتی دیده میشود و همچنین روی نگین انگشتری هم این نشان دیده شده (۱) .

۵ - نشان چلیپا در بازمانده و آثار زمان ساسانی فزون و فراوان است و همچنین در آثار زمان سلجوقی نمونههای بسیاری از آن بدست آمده که برخی از آنها در موزه ایران باستان هست و نیز پیکره زیر از پهلوی غربی دیوار آرامگاه میر قوامالدین

۱ - من خودم چنین نگینی را ندیدهام اما یکی از دوستانم هنگامیکه مرا در جستجوی نمونه هائی از این نشان دید گفت انگشتری بانکشت یکی از رفقا دیدم که بر نکین آن چلیپا نگار شده و گفت که پیرزنی بختیاری یکمشت از این سنگهای بهادران نزد من آورد که من این نکین را از میان آنها یافتم و بر گزیدم .

مرعشی (میربزرگ) و سرسلسله امیران مرعشی مازندران در شهر

××

آمل برداشته شده است .

درست این ساختمان و این نشان همانند دیوار دروازه دولت طهرانست که اکنون ویران شده ولی آقای سیف آزاد عکسی از آنرا درنامه ایران باستان چاپ کرده اینگونه ساختمانها نشان میدهند که معماران و کارفرمایان ایرانی تاجچه اندازه بارزش این نشان پی برده بودند و دل بستگی داشته اند که کوشیده اند این نشان را به زیباترین گونه یی در کارها و دستبردهای خود نگهدارند و نیز در ساختمانهای شهر اصفهان نشان چلیپا فراوان دیده میشود بیشتر (یاعلی) ها را جوری نوشته اند که بگونه چلیپا درآمده و نمونه بسیار زیبا و آشکار آن بر دیوار شمال و جنوب درون مسجد شاه اصفهان نگار شده که بازبایستی هر چه تمامتر خود نمائی میکند و چلیپائی که در آنجا بکار رفته نمونه از این پیکره هاست .

و همچنین دیواره هالاهای درهای ورودی درون مدرسه چهارباغ اصفهان

×××

مانند آسمانه تالار ایستگاه راه آهن طهران دارای چلیپاهائی میباشد .

۶ - در شماره ۲۰ نامه این باستان (۲۷ خرداد ۱۳۱۶) پیکری از چلیپا چاپ

شده وزیر آن نوشته است « علامت ضدیهود مال دوهزارسال پیش » و بدنبالش میافزاید « عکس چاپ شده متعلق بدوهزارسال پیش و در موزه زابرك موجود بوده و اخیراً از طرف اهالی شهر باد هو مبرگ تقدیم هیتلر شده است این نشان را که از چندین سال پیش تا امروز ملیون آلمانی (طرفداران هیتلر) علامت حزبی خود و ضدیهود قرار داده اند ، یکی از آثار مهم تاریخی و مقدس نژاد آریائی بوده این شکل در ابتداء تاریخ از مهمترین علامتهای مذهب خورشید بشمار رفته است بطوریکه یکی از جراید آلمان می نویسد این علامت خوشبختی را از ایران و هندوستان بآلمان برده اند .

فاتحین هندوستان، ایرانیان و ژرمنها که از نژاد خالص آریین بوده اند این را خورشید و خوشبختی و نصرت خود میدانستند.»

۷ - گذشته از نمونه‌هایی که بر ساختمانهای بسیار کهن دیده میشود در برخی از ساختمانهایی که نزدیک بصدسال پیش ساخته شده نیز این نشان دیده و نمودار اینست که هیچگاه این نشان فراموش نشده یکی از این ساختمانها را که من دیده‌ام ساختمان کهنه‌ایست در خیابان امیر کبیر. کوچه اشراقی بن بست یکم دست چپ که گویا از آن حکیم‌الملک؟! باشد.

یک نفر جهود!؟ آنرا کرایه کرده و یک نرده آهن گرداگرد ایوان آن کار گذاشته شده که همه دیواره آن نرده چگونه چلیپا میباشد.

حکایت

خرد بودم از بزرگی پرسیدم که بلوغ را چه نشان است؟ گفت آنچه در کتب علماء مسطور است سه نشان دارد یکی پانزده سالگی دوم احتلام سوم بر آمدن موی عانه اما بحقیقت يك نشان دارد و آن این است که در بند رضای حق تعالی بیش از آن باشی که در بند حظ نفس خویش و هر که در او این صفت موجود نیست به نزد محققان بالغ نیست.

(سعدی)